

Dojrzałość przedszkolna czyli gotowość do rozpoczęcia nauki w szkole w zakresie rozumienia ważnych czynności intelektualnych

W domu i w przedszkolu dzieci mają wiele okazji do rozwijania swojego myślenia. Jednak okazjonalne gromadzenie doświadczeń logicznych nie wystarcza do budowania schematów intelektualnych od których zależy sprawność rozumowania. Potrzebna jest pomoc dorosłego, który zwróci uwagę na to, co ważne, zorganizuje sytuacje dzięki której dziecko zgromadzi potrzebne doświadczenia i zada odpowiednie pytania skłaniając dziecko w ten sposób do sformułowania uogólnienia, wyciągnięcia wniosku. Jeżeli dorosły potrafi kierować dziecięcym myśleniem tak, że z każdym dniem dziecko rozumuje precyzyjniej i na wyższym poziomie to znakomicie. W przedszkolu taką rolę pełni nauczyciel organizując zajęcia z dziećmi, rozbudzając ich ciekawość, stwarzając okazję do gromadzenia doświadczeń logicznych i kierując ich rozumowaniem.

Pierwszym i niezwykle istotnym obszarem funkcjonowania umysłowego jest **klasyfikacja**. To dzięki niej dziecko tworzy w umyśle pojęcia pozwalające na rozumienie siebie, otaczającej rzeczywistości oraz na porozumiewanie się z innymi. Im dziecko sprawniej klasyfikuje, tym łatwiej rozumie rzeczywistość, porządkuje ją i nazywa. Od sprawnego klasyfikowania w dużej mierze zależą sukcesy szkolne uczniów. Czynności umysłowe pozwalające człowiekowi klasyfikować rozwijają się przez całe życie ale przejawy klasyfikowania można już dostrzec w zachowaniu małych dzieci.

Jeżeli trzylatkowi pokaże się obrazki, na których przedstawione są zwierzęta, przedmioty, rośliny, osoby dziecko wskazuje psa i mówi: *Gryzie*, gdy pokaże się rower wyjaśnia : *Nie mam , zepsuty....*, pokazując jabłko stwierdza : *Nie lubię* itd. W ten sposób wyróżnia to, co ma dla niego emocjonalne znaczenie. Niektóre dzieci próbują już łączyć po dwa obiekty, na zasadzie *bo podobne np. motyl i motyl, grzyb i grzyb , samochód i samochód*. Taki sposób klasyfikowania jest charakterystyczny dla dzieci czterolatek z tym, że sporo dzieci potrafi już sensownie łączyć obiekty w pary na zasadzie *bo*:

- pasują do siebie np. rękawiczki na ręce, lalka do wózka, samochód do garażu itd.;
- łączą się ze sobą np. pies i buda bo pies mieszka w budzie, kot i miska bo kot pije mleko z miski itd. Ponadto czterolatki potrafią słownie uzasadnić, dlaczego połączyły dwa obiekty na obrazkach mówiąc : *Podobne..., Ładne..., Chłopiec bawi się piłką* Są też dzieci czteroletnie, które dorównują swym poziomem pięciolatkom, łącząc ze sobą trzy obiekty w następujący sposób: pan - młotek - gwóźdź i mówią : *On wbija młotkiem gwóźdź* Pies-buda-kość i mówią: *Pies zje kość w budzie*. Wyjaśnienia te są mini opowiadaniem i określają sens trzech obiektów.

Niektóre pięciolatki potrafią wyznaczyć kolekcje a więc klasyfikują na poziomie sześciolatek np. wybierają owoce i mówią: *To są rzeczy do jedzenia* i dokładają panią stwierdzając: *Ona je sprzedaje*, wybierają zabawki i mówią: *To są rzeczy do zabawy* itp. Rodzice i nauczyciele rzadko dostrzegają w tych czynnościach klasyfikację i często poprawiają dzieci: *To źleRób tak, jak ja* A potem pokazują, jak oni grupują lub rozdzielają np. kolorowe klocki według wielkości, koloru, kształtu i przeznaczenia. Nie zdają sobie sprawy z tego, że dziecko jeszcze długo nie będzie posługiwać się taką formą klasyfikacji. To, co pokazuje dorosły jest dla dzieci za trudne.

Dlatego dbając o kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych do coraz precyzyjniejszego klasyfikowania należy stwarzać okazje do nabywania doświadczeń w zakresie :

- oglądania i porównywania obiektów w celu dostrzegania ich podobieństw i różnic: *Te są podobne, Te są inne;*
- grupowania obiektów : *To i to może być razem bo.....* np.: należą do dziecka, służą do ubierania:
- słownego uzasadnienia , dlaczego przedmioty tak dobrane pasują do siebie;
- rozumienia sensu porządkowania w trakcie sprzątaniam; przedmioty mają być na właściwych miejscach, bo tak jest wygodnie i ładnie. Te doświadczenie ułatwia budowanie wiedzy pojęciowej.

Dziecięcy umysł musi również powiązać **przyczynę ze skutkiem** (to pociąga za sobą tamto, a to wynika z tego). Niestety inne doświadczenia logiczne potrzebne są do sprawniejszego wiązania przyczyny ze skutkiem a inne do klasyfikacji. Dorośli muszą pamiętać o tym, że dzieci poznają przedmioty razem ze sposobem ich używania. Muszą więc osobiście dotykać, składać i rozkładać, przesuwać i dosuwać, nakładać i zdejmować. W trakcie tych działań uwzględniają następstwo czasowe a to pomaga im łączyć to co było, z tym, co będzie i co może się zdarzyć. Sprzyja to ustalaniu związków przyczynowo - skutkowych (najpierw to, potem to a na końcu to) i przewidywaniu , co można osiągnąć manipulując przedmiotami. W rozumowaniu przyczynowo - skutkowym ważną rolę odgrywają pytania zaczynające się od słowa : *Dlaczego?.....* np. *Dlaczego jest mokra ?....* (o trawie po deszczu), *Dlaczego robisz?* (o przyszywaniu guzika), *Dlaczego nie przyszła* (o mamie) itp. Dzieci nie stawiają złych pytań, ale bywa, że dorośli nie potrafią na nie wystarczająco dobrze odpowiedzieć. Należy pamiętać, że odpowiadając na dziecięce pytania dorosły rozwiązuje trudność poznawczą i niejasność myślową . Zapewne dlatego pytające dziecko przyjmuje odpowiedź dorosłego, ufając mu bezgranicznie. Przecież dzieci nie krytykują odpowiedzi dorosłego i nie sprawdzają jej ani przez obserwacje ani przez doświadczenie.

Dzięki rozumowaniu przyczynowo - skutkowemu i doświadczeniom gromadzonym w trakcie działania dziecko może **poznać w świecie przedmiotów zachodzące zmiany**:

- trwałe i nieodwracalne (gdy posoli wodę nie może tej soli z wody wyjąć);
- tylko częściowo odwracalne (dziecko zrobiło dziurę w spodniach, mama ją zaszyła, ale spodnie już nie będą jak nowe);
- odwracalne (dziecko może wyjąć klocek z pudełka i potem ponownie go włożyć).

Dorośli powinni zachęcać dzieci do poznawania przedmiotów przez manipulacje (sposób ich używania) a więc w trakcie przesuwania (dosuwania i odsuwania), składania razem i rozkładania, nakładania i zdejmowania itd. Takie doświadczenia pozwalają dzieciom łączyć doświadczenia poznawcze (widzę) i czuciowe (dotykam) z obserwacją skutków wykonywanych czynności (razem, oddzielnie). Patrząc i działając, dzieci słownie nadają sens temu co czują i dostrzegają i co sądzą o dostrzeganych zmianach. Przy tych czynnościach

mają dużo mówić, gdyż werbalizacja własnych doświadczeń pomaga dzieciom w pełniejszym rozumieniu tego, co czynią i widzą.

Z zachodzącymi w świecie przedmiotów zmianami wiążą się niezwykle skomplikowane dla dziecka **relacje typu : ja - inne osoby**. Starsze przedszkolaki chociaż wiedzą , że czegoś nie wolno robić to jednak robią a następnie pilnie obserwują, jak zachowa się dorosły. W ten sposób testują dorosłego i sprawdzają na co mogą sobie pozwolić. Kłopot w tym, że dorośli nie zachowują się tak stabilnie jak przedmioty. Jedni pozwalają - inni za to samo karzą. Jedni zachęcają - inni tego samego zakazują. Bywa też, że ten sam człowiek jednego dnia pozwala dziecku na coś a innego dnia za to samo krzyczy.

W trakcie takiego testowania rodzą się konflikty: dziecko chce poznać swoją siłę (moc), a dorośli myślą, że ono robi im na złość. Nie rozumieją, że dziecko tylko w ten sposób może się rozeznać w relacjach przyczynowo - skutkowych z najbliższymi a także w ustaleniu, co wolno a czego nie wolno. Takich osobistych doświadczeń nie zastąpią pouczenia i moralizowanie . Nie oznacza to jednak, że nie trzeba dzieciom mówić o tym, jak mają się zachowywać . Wprost przeciwnie trzeba dokładnie nazwać to, czego doznają w relacjach społecznych.

Co dziecko powinno wiedzieć i umieć w zakresie czynności intelektualnych potrzebnych w poznawaniu i rozumieniu siebie oraz swojego otoczenia

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole powinno umieć :

- przewidywać na miarę swoich możliwości, jakie będą skutki czynności manipulacyjnych na przedmiotach (wnioskowanie o wprowadzanych i obserwowanych zmianach);
- grupować obiekty w sensowny sposób (klasyfikacja) i formułować uogólnienia typu: to do tego pasuje, te obiekty są podobne, a te są inne itp.;
- łączyć przyczynę ze skutkiem i próbować przewidywać, co się może zdarzyć.

Opanowanie tych wiadomości i umiejętności gwarantuje sukces szkolny i pozwoli lepiej poznać i zrozumieć siebie, swoje otoczenie a także rozeznać się w tym, co dobre a co złe.

O co powinni zadbać rodzice dziecka kończącego przedszkole - wskazówki i porady

Jak już wcześniej wspominałam czynności intelektualne zapewniają dzieciom sukcesy w nauce szkolnej. Dlatego warto pomóc im w kształtowaniu tych ważnych czynności poprzez organizowanie sytuacji dogodnych do zgromadzenia potrzebnych doświadczeń. Trzeba pamiętać aby były ciekawe, dostosowane do dziecięcych potrzeb i możliwości. Podczas budowania wiedzy pojęciowej od której zależy sprawność rozumowania należy zwrócić uwagę dziecka na to, co ważne, zadać w odpowiedniej chwili właściwe pytanie i skłonić je do sformułowania uogólnienia.

Starsze przedszkolaki trzeba wspierać w kształtowaniu czynności intelektualnych przydatnych w coraz precyzyjniejszej klasyfikacji poprzez organizowanie takiego procesu uczenia się, aby dzieci miały wiele okazji do :

- oglądania i porównywania różnych obiektów na obrazkach w celu dostrzegania podobieństw i różnic;
- grupowania obiektów ze względu na przynależność (do kogo należą), gdzie się znajdują (w sklepie, w domu) , do czego służą (do jedzenia, do ubierania się);
- prowokowania do słownego uzasadnienia, dlaczego te przedmioty pasują do siebie;
- rozumienia sensu porządkowania w trakcie sprzątanía: zabawki mają stać na właściwych miejscach, bo tak jest wygodnie.

Wspierając rozumowanie przyczynowo - skutkowe należy pamiętać, jak ważną rolę pełnią dziecięce pytania i sensowne, mądre odpowiedzi dorosłych. Dlatego dorośli muszą w należyty sposób:

- traktować dziecięce pytania: akceptować je, udzielać takich odpowiedzi, które zaspokoją jego ciekawość i skłonią do stawiania następnych dociekliwych pytań;
- słuchać w skupieniu pytań i udzielać odpowiedzi krótkich, gdyż zbyt długie odpowiedzi nużą dziecko i skutecznie zniechęcają do zadawania dalszych pytań;
- udzielać zgodnych z prawdą odpowiedzi: chętnie, swobodnie odpowiadać i nie pouczać oraz nie przemawiać tonem zniecierpliwionym.

Nie wolno dziecka okłamywać i podawać informacji błędnych. W przypadku, gdy dorosły nie potrafi natychmiast udzielić odpowiedzi powiedzieć: *Nie wiem, ale jak się dowiem to ci powiem*. Oczywiście potem obietnicę spełnić.

Dbając o coraz precyzyjniejszą klasyfikację, tworzenie pojęć i uogólnień, wyciąganie wniosków, poznawanie i nazywanie zmian w świecie przedmiotów, wiązanie przyczyny ze skutkiem a także o prawidłowe relacje dziecka z dorosłymi - ukształtujemy jego gotowość do rozpoczęcia nauki w szkole.

Źródło: Ewa Zielińska (Ministerstwo Edukacji Narodowej)